

Ю. С. УСТИМЕНКО

аспірант

ПВНЗ Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля

МОТИВАЦІЙНО-ЦІЛЬОВИЙ СКЛАДНИК ТЕХНОЛОГІЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СТОМАТОЛОГІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ

У статті обґрунтовано сутність мотиваційно-цільового складника технології підготовки майбутніх стоматологів до професійної взаємодії засобами інтерактивних методів навчання, який містить мету й завдання, методологічні засади, принципи, попередню діагностику.

Розкрито конкретні методологічні підходи, на які спирається ця технологія: системний, діяльнісний, синергетичний, культурологічний, контекстний, особистісно-зорієнтований, аксіологічний. Визначено й презентовано сутність таких принципів: інтерактивності, диверсифікації контексту професійної підготовки, діалогізації, індивідуалізації, толерантності, толерантності, інтегративності, особистісної свободи.

Ключові слова: майбутні стоматологи, мотиваційно-цільовий складник, технологія підготовки майбутніх стоматологів до професійної взаємодії засобами інтерактивних методів навчання.

На сьогодні лікар-стоматолог – це професіонал, що володіє спеціальними знаннями й уміннями для практичного здійснення діагностики, лікування та запобігання захворюванням зубів, порожнини рота й щелепно-лицевої ділянки загалом. Розвиток нових медичних технологій, зміна характеру сучасної медицини призвели до того, що сьогодні стосунки лікаря й пацієнта зазнають суттєвих змін. Якщо раніше пацієнт просто довіряв лікареві вирішення питань про своє лікування і навіть свого життя, то тепер він все частіше вимагає інформацію про те, що йому пропонується в цьому плані. Роль лікаря змінюється на роль консультанта, радника або компетентного експерта-професіонала, який допомагає пацієнтові прийняти остаточне рішення та інформує його про стан здоров'я, користь і можливий ризик можливих втручань. Виконання кожної ролі потребує володіння майстерністю професійної взаємодії. Зазначене вимагає особливої уваги до підготовки лікарів, зокрема стоматологів, до здійснення професійної взаємодії на всіх етапах професіогенезу. Цілеспрямована організація освітнього процесу з метою підготовки майбутніх стоматологів до професійної взаємодії потребує розробки відповідної технології.

Дослідники приділяють значну увагу професійній підготовці лікарів (Р. Богатирьова, В. Гаврюшов, А. Гройсман, А. Доника, В. Лісовий, Х. Мазепа, А. Мельник, В. Москаленко, Н. Орехов, Ю. Поляченко, В. Передерій, В. Решетников, В. Сміянов, І. Харді), формуванню в них комунікативної (Л. Цветкова) й мовленнєвої компетентності (М. Мусохранова), культури мовлення (О. Уваркіна, Т. Цісар) й терміновживання (В. Юкало); деонто-

логічної культури (А. Білібін, Л. Переймибіда), емпатійності (А. Василькова, О. Юдіна), готовності до комунікативної взаємодії у професійній діяльності (Г. Караваєва, С. Поплавська) тощо. Водночас, незважаючи на різнопланові й досить масштабні дослідження, названі підходи лише частково розкривають шляхи використання інтерактивних методів навчання у процесі підготовки майбутніх стоматологів до професійної взаємодії.

Метою статті є обґрунтування мотиваційно-цільового складника технології підготовки майбутніх стоматологів до професійної взаємодії засобами інтерактивних методів навчання.

Насамперед зазначимо, що під технологією підготовки майбутніх стоматологів до професійної взаємодії засобами інтерактивних методів навчання розуміємо сукупність процесів теоретичної та практичної діяльності викладачів ВНЗ, спрямованих на становлення і розвиток особистості майбутнього стоматолога, а також систему цілей, методологічних підходів, принципів, змісту, методів, форм, засобів навчання, форм контролю і корекції, що поетапно упроваджуються у навчальний процес ВНЗ та гарантують досягнення кінцевого результату.

Проектування технології розглянуто, враховуючи погляди Н. Волкової [2]. Дослідниця акцентувала на тому, що проектування технології передбачає: визначення мети та способів її досягнення, концептуальної основи, змістовної частини навчання, технологічного процесу.

Спираючись на зазначене, в дослідженні обрано такий алгоритм проектування технології підготовки майбутніх стоматологів до професійної взаємодії засобами інтерактивних методів навчання: визначення цільових орієнтирів, завдань, методологічних засад, принципів; проведення попередньої діагностики рівня сформованості в студентів готовності до професійної взаємодії; моделювання змісту, форм і методів підготовки майбутніх стоматологів до професійної взаємодії засобами інтерактивних методів навчання; рефлексія, самодіагностика, самокоректування; діагностика кінцевого рівня сформованості досліджуваного феномена в майбутніх стоматологів.

Отже, технологія підготовки майбутніх стоматологів до професійної взаємодії засобами інтерактивних методів навчання містить такі складники: *мотиваційно-цільовий* (містить мету й завдання, методологічні засади, принципи, попередню діагностику); *змістово-процесуальний* (етапи упровадження змісту, форм і методів навчання); *рефлексивно-аналітичний* (рефлексія, самодіагностика, самокоректування); *контрольно-оціночний* (діагностика кінцевих результатів).

Зауважимо саме на розкритті сутності мотиваційно-цільового складника зазначеної технології.

Загальною *метою* підготовки майбутніх стоматологів до професійної взаємодії засобами інтерактивних методів навчання визначено формування готовності майбутніх стоматологів до професійної взаємодії. Згідно з метою поставлено такі *завдання*: стимулювання у студентів мотивації до оволодіння майстерністю професійної взаємодії, наполегливості в досяг-

ненні своїх цілей, потреби в самопізнанні й самовдосконаленні; оволодіння студентами знаннями щодо сутності, особливостей професійної взаємодії стоматологів, формування поглядів на особливості взаємодії стоматолога і клієнта (асистента, колеги, керівника), бар'єри взаємодії, типів і форм поведінки стоматолога у процесі взаємодії з різними людьми; спонукання активності у взаємодії з однокурсниками, викладачами, практикуючими стоматологами; відпрацювання комунікативно-мовленнєвих, інтерактивних, морально-етичних умінь, розвиток емпатійності, емоційного інтелекту, толерантності, рефлексивності.

Зауважимо на *методологічних підходах*, на яких побудовано технології підготовки майбутніх стоматологів до професійної взаємодії засобами інтерактивних методів навчання.

Системний підхід. Дає змогу з'ясувати структуру, взаємозв'язки елементів, їх функціонування, цілісність розвитку, сутність і динаміку рівня готовності майбутніх стоматологів до професійної взаємодії. Крім зазначеного процес підготовки майбутніх стоматологів до професійної взаємодії засобами інтерактивних методів навчання досліджується як цілісна система, яка являє собою упорядковану множину взаємопов'язаних компонентів (мети, змісту, методів, засобів, форм і результатів навчання). Кожен із зазначених компонентів спрямовано на досягнення успіху професійної взаємодії.

Діяльнісний підхід. Передбачає визнання провідної ролі діяльності в реалізації внутрішніх потенцій і резервів особистості (Б. Ананьєв, М. Коган, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн; дотримання принципів єдності свідомості та діяльності (саме діяльність обумовлює формування психічних процесів і свідомості людини, які, виступаючи регуляторами, стають основою подальшого особистісного вдосконалення), інтеріоризації – екстеріоризації (завдяки засвоєнню зовнішньої соціальної діяльності (інтеріоризації) здійснюється формування психологічної структури особистості). Реалізація цього підходу передбачає включення студентів у різноманітні за змістом та формою види діяльності, максимально наближеної до майбутньої професійної, орієнтує на розвиток навичок цілепокладання, проектування, самоаналізу, рефлексії, спрямовує процес фахової підготовки на формування індивідуальних стилів професійної взаємодії.

Синергетичний підхід. Досліджує цілісні системи в їх змінюваності й розвитку, педагогічні явища з урахуванням їх неоднозначності, суперечливості, варіативності (Л. Величко, В. Кремень, В. Ільїн, І. Пригожин, І. Стенгерс, А. Самодрин). За такого підходу процес підготовки майбутніх стоматологів до професійної взаємодії має урахувувати наявність криз, запобігання або подолання яких потребує негайного аналізу (самоаналізу), оновлення професійної картини світу студента-стоматолога; надання можливості вибору в ситуаціях невизначеності, готовності студентів до ризику в майбутній професійній діяльності.

Культурологічний підхід. В основі концепція В. Вернадського, ідеї М. Бахтіна про культуру як діалог, про цілісне сприйняття людини в бутті, культурі, вчення О. Лосева про медіатори (знак, слово, символ), ідея герменевтичного розуміння освіти Х.-Г. Гадамера, інформаційно-семіотичний підхід до культури Ю. Лотмана, ідеї Школи діалогу культур В. Біблера – С. Курганова. Передбачає бачення освіти крізь призму культури, її розуміння як культурного процесу, що здійснюється в культуровідповідному освітньому середовищі, усі компоненти якого наповнені людськими смислами та слугують людині, яка вільно виявляє свою індивідуальність, здатність до культурного саморозвитку та самовизначення у світі культурних цінностей” [3, с. 251]. Поле культурної самоідентифікації та самодетермінації майбутнього стоматолога є філософія, українська історія й культура, тому й культурне ядро змісту його професійного становлення становлять універсальні загальнолюдські, загальнонаціональні, професійні цінності. За такого підходу професія лікаря-стоматолога розглядається як результат соціального й культурного розвитку людства.

Контекстний підхід. Відповідно до цього підходу процес навчання майбутніх стоматологів здійснюється на підставі моделювання предметного й соціального змісту праці стоматолога, особливостей його професійної взаємодії, що забезпечує “умови перетворення навчальної діяльності студента на професійну” (А. Вербицький). Отже, в навчальній діяльності здійснюється реалізація динамічної моделі руху діяльності студентів від навчальної діяльності через квазіпрофесійну та навчально-професійну до професійної діяльності за допомогою семіотичної імітаційної та соціальної навчальних моделей; створення проблемних ситуацій, що дають змогу розкрити зміст освіти в динаміці шляхом створення завдань, які моделюють професійну діяльність і створюють можливості для інтеграції знань інших дисциплін, необхідних для вирішення цієї ситуації [1].

Особистісно-зорієнтований підхід. У його основі глибокі переконання в тому, що засвоєння студентами гуманітарних знань (зокрема знань з професійної взаємодії) сприяє розкриттю особистісних комунікативних потенцій студентів, стимулює процеси самопізнання, самоствердження та саморегуляції. Цей підхід (Є. Бондаревська, В. Серіков, І. Якиманська) характеризується активністю, суб’єкт–суб’єктною взаємодією студентів та викладача, набуттям студентами *особистісного досвіду* як результату індивідуально-суб’єктного переживання змісту, який вивчається, через створення ситуацій вибору, так званого, “поля можливостей”. Реалізація зазначеного підходу передбачає надання зовнішнім впливам особистісного сенсу. Завдяки реалізації механізму вибіркової процесу підготовки майбутніх стоматологів до професійної взаємодії стає керованим (забезпечується гармонією зовнішніх впливів і внутрішніх процесів – персоналізація, самоідентифікація, самореалізація тощо).

Аксіологічний підхід. Представлений ідеями Л. Божович, О. Леонтьєва та ін.; ґрунтується на визнанні ціннісних орієнтацій особистості як

регуляторів її діяльності; розкриває механізм формування поглядів студентів на підставі теорії цінностей, ціннісно-діяльнісного ставлення особистості до професійної взаємодії як основи здійснення стоматологічної діяльності. Реалізація зазначеного підходу забезпечує появу бажання в студентів до конструктивної презентації власних поглядів, думок та ідей, глибокого розуміння феномена “цінності”, “професійні цінності”, “цінності взаємодії”, прагнення до реалізації розмаїття стратегій і тактик професійної взаємодії.

Спираючись на виокремлені методологічні підходи, визначено *принципи*, за умови реалізації яких можна сподіватися на досягнення очікуваних результатів.

Принцип інтерактивності. Забезпечує різноаспектну презентацію та розгляд будь-якої проблеми, перетворення традиційної активності викладача на активність студентів, заохочення їх до самостійного пошуку інформації, обміну знаннями, думками, формування навичок роботи в команді, взаємодії у групі. Забезпечує реалізацію засад діалогічної взаємодії, таких як рівноправ'я, самореалізація і самоутвердження в спільній діяльності шляхом залучення студентів до вирішення професійних і освітніх завдань на демократичних основах, спільного обговорення створених учасниками навчального процесу продуктів, активної взаємодії із викладачем, іншими студентами, вільного висловлювання власних думок, пошуку істини, яка народжується у процесі взаємодії суб'єктів.

Принцип диверсифікації контексту професійної підготовки. Передбачає урахування всіх складників фахової підготовки майбутніх стоматологів, розширення “поля можливостей” для формування та прояву готовності до здійснення професійної взаємодії.

Принцип діалогізації. Виявляється у превалюванні діалогу в навчальній взаємодії; розвиток у студентів уміння бачити сильні й слабкі аспекти співрозмовника, критично ставитися до отриманої інформації, розрізняти упереджену й неупереджену інформацію, виявляти розбіжності в позиціях учасників діалогу та розуміти позицію співрозмовника.

Принцип індивідуалізації. Спрямовує процес навчання на особистість майбутніх стоматологів, розкриття їх комунікативного потенціалу та здібностей, самоцінності, самостійності, що сприяє внутрішній мотивації та формуванню ціннісного ставлення до професійної взаємодії; дає змогу здійснювати індивідуальний підхід до кожного студента, сприяючи реалізації їх прихованого потенціалу та зважаючи на рівень попередньої підготовки до здійснення професійної взаємодії.

Принцип толерантності. Передбачає поважне ставлення до суб'єктів взаємодії (студентів, викладачів, практикуючих лікарів), розуміння та прийняття розмаїття стратегій і тактик професійної взаємодії стоматолога, поглядів іншої людини, способів самовираження та прояву індивідуальності особистості; увагу суб'єктів взаємодії один до одного, взаєморозуміння.

Принцип інтегративності. Передбачає створення сприятливого освітнього середовища на основі інтеграції навчальної, позааудиторної, науково-дослідної та практичної діяльності, яка здійснюється на базі різних видів медичних установ.

Принцип особистісної свободи. Реалізується через надання кожному студенту можливості самореалізуватися в різних видах взаємодії завдяки надання свободи вибору відповідно власних здібностей та інтересів як видів взаємодії, так і рольових функцій.

Значним фактором підвищення ефективності навчання, зокрема формування в майбутніх стоматологів готовності до професійної взаємодії, є забезпечення високого рівня пізнавальної мотивації та активності студентів, зацікавленості їх як у процесі учіння, так і у знаннях з професійної взаємодії, що є потужним імпульсом до діяльності, і призводить до досягнення мети навчання, особистих цілей.

На думку С. Рубінштейна, будь-яка дія починається з мотиву, тобто спонукаючого до дії переживання чогось значущого, що надає цій дії значущості для індивіда. Визначення мотиву є відповіддю на запитання, заради чого здійснюється діяльність. Отже, процес учіння заснований на мотивації – сукупності внутрішніх факторів, що зумовлюють поведінку і діяльність людини і підтримують її на необхідному рівні [7]. Вагомими стали погляди Л. Карамушки, що студенти, у яких переважає спрямованість на себе, характеризуються прагненням до задоволення власних потреб, особистих переваг, престижу [5]. Якщо ж навчання відповідає їх прагматичним прагненням, досягненню власних цілей, то вони виявляють до нього інтерес, якщо така тенденція не виявляється, їх активність значно знижується. Отже, мотиви учіння можливо формувати завдяки відповідним чином організованим зовнішнім впливам (навчання, виховання) та їх регуляції. Зазначені міркування можна екстраполювати на процес формування мотивів підготовки майбутніх стоматологів до професійної взаємодії.

На нашу думку, навчальна діяльність студента, спрямована на підготовку майбутніх стоматологів до професійної взаємодії, є діяльністю досягнення, оскільки вона орієнтована на досягнення певного результату як критерію успішності. Вагомими для нас виявилися результати досліджень Л. Журавської [4], Ю. Комар [6], в яких доведено, що в навчальній діяльності більш успішними є студенти, у яких мотив досягнення успіху (прагнення до успіху, підвищення рівня власних можливостей, які підтримуються інформацією про отримані результати) переважає над мотивом уникнення невдач. Отже, найбільш потужними мотивами, які впливають на поведінку й діяльність студентів вважаємо мотиви досягнення та пізнавальні мотиви, що ведуть до пізнання навколишньої дійсності, відкриття нового. Тому під час підготовки майбутніх стоматологів до професійної взаємодії акцентуємо увагу саме на формуванні мотивів досягнення та пізнавальних мотивів, чому сприяє відповідність навчального змісту цілям професійної підготовки майбутнього стоматолога, переконання студентів у

важливості оволодіння навчальними дисциплінами для забезпечення готовності до професійної взаємодії.

Цей складник передбачає попередню діагностику рівня сформованості в майбутніх стоматологів готовності до професійної взаємодії (констатувальний етап педагогічного експерименту).

Висновки. У статті обґрунтовано сутність мотиваційно-цільового складника технології підготовки майбутніх стоматологів до професійної взаємодії засобами інтерактивних методів навчання, який містить мету й завдання, методологічні засади, принципи, попередню діагностику. Щодо подальших наукових розвідок, то глибоке усвідомлення сутності мотиваційно-цільового складника технології підготовки майбутніх стоматологів до професійної взаємодії засобами інтерактивних методів навчання дало змогу чітко визначити змістово-процесуальний, рефлексивно-аналітичний, контрольний-оціночний компоненти досліджуваної технології, виявити їх змістове наповнення.

Список використаної літератури

1. Вербицкий А. А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход / А. А. Вербицкий. – Москва : Просвещение, 1993. – 153 с.
2. Волкова Н. П. Моделювання професійної діяльності у викладанні навчальних дисциплін у вишах : монографія / Н. П. Волкова, О. Б. Тарнапольський. – Дніпропетровськ : Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля, 2013. – 228 с.
3. Бондаревская Е. В. Педагогика: личность в гуманистических теориях и системах воспитания : учеб. пособие для студ. средн. и высш. пед. учеб. заведений, слушателей ИПК и ФПК / Е. В. Бондаревская, С. В. Кульневич. – Ростов-на-Дону : Творческий центр “Учитель”, 1999. – 560 с.
4. Журавська Л. М. Самомотивація самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів вищих закладів освіти / Л. М. Журавська ; відп. ред. А. Ф. Павленко // Вчені записки : наук. зб. – Вип. 7. – КНЕУ, 2005. – 212 с.
5. Карамушка Л. М. Психологія освітнього менеджменту : навч. посіб. / Людмила Миколаївна Карамушка. – Київ : Либідь, 2004. – 424 с.
6. Комар Ю. М. Самоуправління навчанням : у 2 ч. – Ч. 2: Зміст практичних занять і методичні рекомендації до їх виконання : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. В. В. Дорофійенка // Основи навчання студента : у 4 кн. / Ю. М. Комар, Ю. С. Поважний, С. Ю. Комар. – Донецьк, 2004. – 167 с.
7. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии : у 2 т. / С. Л. Рубинштейн. – Москва, 1989. – Т. I. – С. 12–62.

Стаття надійшла до редакції 28.01.2016.

Устименко Ю. С. Мотивационно-целевая составляющая технологии подготовки будущих стоматологов к профессиональному взаимодействию средствами интерактивных методов обучения

В статье обоснована сущность мотивационно-целевого компонента технологии подготовки будущих стоматологов к профессиональному взаимодействию средствами интерактивных методов обучения, содержащий цели и задачи, методологические основы, принципы, предварительную диагностику.

Раскрыты конкретные методологические подходы, на которых базируется данная технология: системный, деятельностный, синергетический, культурологический, контекстный, личностно-ориентированный, аксиологический. Определена и представлена сущность таких принципов: интерактивности, диверсификации контекста

профессиональной подготовки, диалогизации, индивидуализации, толерантности, терпимости, интегративности, личностной свободы.

Ключевые слова: *будущие стоматологи, мотивационно-целевой компонент, технология подготовки будущих стоматологов к профессиональному взаимодействию средствами интерактивных методов обучения.*

Ustymenko Y. Motive and Purpose-Oriented Component of the Technology Used in the Course of Future Dentists Preparation for Their Professional Interaction by Interactive Methods of Teaching

The article gives author's viewpoint on the technology used for future dentists preparation for their professional interaction by interactive methods of teaching which are treated as a unity of theoretical and practical activity of higher school teachers and as those that are directed to the formation and development of personality of future dentist as well as a system of goals, methodological approaches, principles, content, methods, forms, means of instruction, modes of control and correction that are gradually introduced into the process of teaching at higher school and thus guaranty the achievement of final result.

The essence of motive and purpose-oriented component of the technology used for preparation of future dentists for their professional interaction by interactive methods of teaching which contains the goal (formation of future dentists readiness for professional interaction), tasks, methodological principles, preliminary diagnostics is substantiated.

Special attention is paid to the following tasks: students stimulation to master professional interaction, to reveal persistence in attaining personal goal, demand for self-cognitions and self-perfection; acquirement by students a set of knowledge about the essence and peculiarities of professional interaction of dentists, formation of a viewpoint on special patterns of communication between a dentist and a client (assistant, colleague, chief), barriers of interaction, types and forms of a dentist's behavior in the course of interaction with different people; stimulation of activity while communicating with group-mates, teachers, restorative general practitioners; acquisition of communicative-and-language, interactive, moral-and-ethical skills, development of empathy, emotional intellect, tolerance, reflexivity.

Certain methodological approaches, which are the grounds of the technology – systematic, pragmatist, synergetic, cultural, context, person-oriented, axiological, have been characterized. The essence of such principles as interactivity, diversification of professional training context, dialogization, individualization, tolerance, integrity, personal freedom has been defined and presented.

Key words: *future dentists, motivation and purpose-oriented component, technology of preparation of future dentists for professional interaction by interactive methods of teaching.*